

بررسی مقایسه‌ای آسیب‌شناسی رفتاری اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران

ابوالقاسم عیسی مراد*

چکیده

دانش‌آموزان هر ملتی از سرمایه‌های فرهنگی و معنوی آن محسوب می‌شوند. شناخت آسیب‌های این قشر در بالندگی و سلامت آنان مؤثر خواهد بود. پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی در زمینه رفتاری-اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه تهران انجام شده است. این تحقیق بر اساس ضرورت شناخت و مقایسه‌ی انواع آسیب‌ها (۶ ملاک) بر روی ۲۷۵ نفر دانش‌آموز پسر و دختر از مدارس متوسطه شهر تهران با روش تصادفی خوشه‌ای و با تقسیم مناطق شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز با پرسش‌نامه‌ی ۱۱۶ سؤالی محقق ساخته به اجرا درآمد. نتایج به دست آمده در این پژوهش بیان‌گر این موضوع است که اولاً آسیب‌های رفتاری-اجتماعی در سطح وسیعی از دانش‌آموزان متوسطه پسر (۲۹) و دختر (۱۹/۵) درصد وجود دارد. بین آسیب‌هایی مثل فرار و روابط نامشروع، اعتیاد و فرار، خودکشی، پرخاشگری و خشونت، اعتیاد و غیره رابطه‌ی معناداری وجود دارد. به تعبیر دیگر بین انواع آسیب‌ها نوعی رابطه وجود دارد که به طریق سیستمی در آسیب‌ها و اختلالات دیگر هم مؤثر بوده و فراوانی آن مشهود می‌باشد. میزان آسیب‌ها در پسران به‌طور معناداری بیشتر از دختران بوده است. در این پژوهش جهت پاسخ‌دهی به طرح ۶ فرضیه و ۴ سؤال پرداخته شده است. نتایج به دست آمده ضمن شناسایی آسیب‌ها و اختلالات یاری‌رسانی به قشر دانش‌آموز و خانواده آنان برای تحول و بالندگی را پیام می‌دهد و برای مسئولان ذی‌ربط تعیین‌کننده و راه گشا است.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، رفتاری-اجتماعی، دانش‌آموزان متوسطه، شهر تهران.

مقدمه

آسیب‌شناسی در حوزه آموزش و پرورش (بخش دانش‌آموزی) یکی از نیازهای ضروری و اساسی است که برای تشخیص درست آسیب‌ها باید به منابع و پژوهش‌های گوناگون در زمینه‌های فردی، اجتماعی، رفتاری، مشکلات و آسیب‌ها پرداخت. گروهی از اختلالات فقط در فرهنگ‌های خاص و بین گروه‌های مشخص مشاهده می‌شوند، در حقیقت می‌توان گفت که تمام سندرم روان‌پزشکی تا حدودی وابسته به فرهنگ هستند.^۲ روان‌شناسان اجتماعی، اختلالات رفتاری را ناشی از فشارهای اجتماعی و کمبود راه‌های مناسب برای تخلیه این فشارها می‌دانند (سیف، ۱۳۷۰).

مجموعه‌ای از آسیب‌ها که حول محور رفتارهای نابهنجار^۳ در دنیای دانش‌آموزی و در مقاطع مختلف در جریان است با نوسان فراوانی‌های آن مورد مذاقه‌ی بسیاری از صاحب‌نظران در امر آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت می‌باشد. بنابراین بر اساس تحقیقات مختلف در زمینه شناخت آسیب‌ها، مسئولان و مراجع ذی‌ربط را بر آن داشته تا با دقت بیشتر به این آسیب‌ها بپردازند. اختلالات و آسیب‌هایی همچون خودکشی، فرار از منزل و مدرسه، اعتیاد و شرب خمر، روابط نامشروع، پرخاشگری، خشونت، آسیب‌های فضای مجازی و امثال آن که به نحوی در دنیای نوجوانی مشهود است که به بررسی آن می‌پردازیم.^۴

با عنایت به تحقیقات انجام‌شده در زمینه انواع آسیب‌های دانش‌آموزی بیش‌ترین آمار آسیب‌ها در مقطع راهنمایی با ۵۰٪ و مقطع دبیرستان با ۳۲/۵ درصد بوده است (احدی و جمهری، ۱۳۸۰) که با پژوهش حاضر همخوانی دارد. شایان‌ذکر است ۹۹ درصد بزه‌کاران مورد تحقیق به ورزش علاقه نداشته‌اند و ۸۴ درصد از دانش‌آموزان در تحقیق مذکور شهری بوده‌اند. انحراف در هر جامعه‌ای چراغ خطری است که نشان‌دهنده نقایص و کمبودهای آن جامعه محسوب می‌شود. فرار از مدرسه، شانه خالی کردن از مسئولیت، انجام اعمال زشت و غیر آن نشانه بی‌سازمانی در آن جامعه می‌باشد. بر اساس تحقیق انجام‌شده در آمریکا؛ خودکشی سومین دلیل مرگ نوجوانان در این کشور است که تصادف و قتل قبل آن قرار دارد. میزان مشروب‌خواری در دانش‌آموزان دبیرستان نیویورک از متوسط، متعادل تا افراطی و افراطی مجموعاً ۴۱ درصد اعلام شده است (ماسن^۵، ۱۹۹۹، به نقل از نجاریان، ۱۳۷۵).

آسیب‌های رفتاری-اجتماعی از جمله اختلالات و آسیب‌های شایع و ناتوان‌کننده‌ای هستند که برای دانش‌آموز، نوجوان، اولیای مدرسه، معلم و خانواده‌ها مشکلات و معضلاتی را در پی دارد که با نرخ بالایی از معضلات روابط اجتماعی همراه

۲. کاپلان، خلاصه روان‌پزشکی، ترجمه پورافکاری، نصرت‌الله، ج ۱- ص ۳۰۳، (۱۳۷۵)

۳. Abnormal

۴. براساس آمار به دست آمده در پیشینه تحقیق به عمل آمده در آموزش و پرورش

۵. masen

بوده است و نسبت به کودکان بدون اختلال با شکست‌های تحصیلی بیشتری مواجه می‌شوند و در نوجوانی و بلوغ خط آشفته‌گی‌های رفتاری و اجتماعی می‌باشد (راتر، تیزارد و ویت‌مور^۶، ۱۹۷۰).

آسیب‌شناسی روانی - که به روان‌شناسی رفتارهای غیرعادی نیز اطلاق می‌شود دانشی است که با استفاده از روش‌ها و مفاهیم، اصول، قوانین و کشفیات علوم روان‌شناختی و روان‌پزشکی به شناخت رفتارهای غیرعادی انسان می‌پردازد. عوامل ارثی، عضوی، اجتماعی، فرهنگی، عقلی و عاطفی می‌تواند سبب بروز رفتارهای غیرعادی گردند. برای رفتارهای غیرعادی تعاریف آماری، کلینیکی، اجتماعی و غیره وجود دارد که هر یک واقعیاتی را می‌رساند و در جایگاه خود قابل توجه است. پرخاشگری اجتماعی از واکنش‌های کودک در اختلال رفتار اجتماعی او است که مانند دزدی، فرار از مدرسه، تخریب، خشونت، انحراف و استفاده از مواد مخدر و مانند آن نمایان می‌شود. آسیب یعنی گزند، لطمه، ضربه و رفتار یعنی عمل یا کاری که موجود زنده انجام می‌دهد. لذا برای پیشگیری از آسیب‌ها، شناخت آن‌ها ضروری است.

آسیب‌شناسی رشد، رشته نوینی است که در زمینه بهنجار و نابهنجار انسان در پی تعریف پی‌آمدهای اختلالات روانی کودکان و نوجوانان می‌باشد (سیکتی و کوهن^۷، ۱۹۹۵؛ ماشن و دوزیس^۸، ۱۹۹۶). سن بروز، یکی از عوامل مهمی است که مورد توجه راهنمایی تشخیصی و آماری انجمن روان‌پزشکی آمریکا (۲۰۰۰) بوده است. نوجوانی دوره‌ای است که فرد دارای جنبه‌های افراطی و اغراق‌آمیز در سلوک و رفتار می‌باشد و از مشخصات آن طوفان و فشار هیجان است (احدی، ۱۳۸۰). بین خودکشی و سطح آموزش رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین خودکشی و اعتقادات، مذهب و باورهای دینی رابطه وجود دارد تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط جنس، موقعیت اجتماعی و محیطی، مذهب و اختلالات روانی - اجتماعی در خودکشی و نوع و روش آن مؤثر هستند (دورک‌هیم، ترجمه سالارزاده، ۱۳۸۹).

تحقیقی که روی ۱۷۸ دانش‌آموز (۲۱ نفری شهری و ۵۷ نفر روستایی در قالب ۶۸ دختر و ۱۱۰ پسر) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. در مدارس شهری ۱۷/۴۳ درصد و در مدارس روستایی، ۱۵/۷۰ درصد و در دختران ۱۴/۱۶ درصد و در پسران ۱۹/۰۶ درصد بوده است دارای مشکلات مختلف رفتاری بوده‌اند (کشکولی، ۱۳۸۱). در یک پژوهش انجام‌شده در وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۲-۱۳۸۳) میزان آمار در چند اختلال و آسیب چشمگیر بوده است که به ترتیب عبارت‌اند از: ۱- ارتباط نامشروع (رابطه با جنس مخالف) ۲- فرار از منزل و مدرسه ۳- ضرب و جرح و درگیری ۴- خودکشی و سایر موارد مثل اعتیاد، مشروب‌خواری، تقلب و امثال آن (محمدی، ۱۳۸۱).

۶. Rater & T

۷. Sikti & kohen

۸. mashen & dusis

پژوهشی در بررسی همه‌گیر شناسایی اختلالات رفتاری در دانش‌آموزان شیوع اختلالات رفتاری پسران به‌طور معناداری بیش از دختران و دانش‌آموزانی که والدین بی‌سواد داشته‌اند بیش از دانش‌آموزانی که والدین باسواد داشته‌اند به آن مبتلا بوده‌اند (محمدی، ۱۳۸۱).

قوانین در تحقیقی که بر روی ۹۴ پسر نوجوان با سنین ۱۹-۱۴ سال انجام شد، دریافته‌اند پسرانی که در گذشته از قوانین و قواعد تخلف می‌کردند و به قانون‌شکنی مبادرت می‌ورزیدند در برانگیختگی موج ۳۰۰p نسبت به حالت بهنجار افزایش دامنه‌ای مشاهده شده است (بوئر و هسلبروک^۹، ۲۰۰۳) بر اساس تحقیقی که برای دانش‌آموزان اسکاتلندی انجام شده، مشروبات الکلی (۹۰ مورد) سیگار (۶۶ مورد) حشیش، ماری جوانا (۳۰ مورد) آمفتامین (۱۱ مورد) و ال. اس. دی (Asid) که ۸ مورد گزارش شده است.

شایان‌ذکر است، میزان خودکشی در بین دو جنس تفاوت فاحش دارد. برخی تحقیقات نشان می‌دهد در مقابل هر ۴-۵ پسر یا دختر در اثر خودکشی جان خود را از دست می‌دهد (لورا، برک^{۱۰}، ۱۹۹۳) در ارزیابی پرخاشگری در شبکه‌های تلویزیونی آمریکا در سه شبکه هر هفته ۹۲ حمله با اسلحه گرم، ۱۱۳ مورد تجاوز به عنف، ۹ فقره خفه کردن، ۱۶۸ فقره نزاع با مشت و لگد و ۱۷۹ مورد تخلف از قانون را نمایش می‌دهند (منظمی تبار، ۱۳۸۲).

بررسی انجام شده در سال ۱۳۸۱ شایع‌ترین انگیزه‌های خودکشی، اعتیاد ذکر شده است که آن را علت‌العلل خودکشی می‌دانند (کرگه آبادی، ۱۳۸۲). میزان نوشیدن مشروبات الکلی در ایالات نیویورک مشروب‌خواری سبک و متوسط ۳۰ درصد (۱۶ درصد سبک، ۱۴ درصد متوسط) و متعادل تا افراطی و افراطی ۲۷ درصد (۱۴ درصد متعادل تا افراطی و افراطی ۱۳ درصد)، گزارش شده است (ساراسون^{۱۱}، ترجمه نجاریان، ۱۳۷۵).

روش

پژوهش حاضر که به روش میدانی روی ۲۷۵ نفر دانش‌آموز متوسطه انجام شد و با اهداف و ضرورت و روش‌هایی که ذیلاً اشاره می‌شود اجرا و دارای نتایج مورد نظر دست یافته است:

اهداف مهم در این پژوهش عبارت‌اند از: ۱. مقایسه آسیب‌های رفتاری-اجتماعی (از دیدگاه دانش‌آموزان مقطع متوسطه). ۲. مقایسه آسیب‌های رفتاری-اجتماعی در دختران و پسران مقطع متوسطه تهران. ۳. تعیین فراوانی انواع آسیب‌های مربوط به دانش‌آموزان متوسطه پسر و دختر در شهر تهران. ۴. تعیین آسیب‌های رفتاری-اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه مناطق در شهر تهران (شمال، جنوب و مرکز). ۵. تعیین تنوع آسیب‌های رفتاری-اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران و مقایسه بین آسیب‌ها. ۶. تعیین، بررسی و مقایسه آسیب‌های رفتاری-اجتماعی در دانش‌آموزان قوی، متوسط و ضعیف.

۹ . Boer &heslebrook

۱۰ . Iora&berk

۱۱ . Sarasoon

ضرورت شناسایی انواع آسیب‌ها در جامعه دانش‌آموزان بر کسی پوشیده نیست و با توجه به آمار موجود در ارتباط با آسیب‌های رفتاری-اجتماعی^{۱۲}، محقق را بر آن داشت تا پژوهشی در این حوزه داشته باشد. تشخیص آسیب‌ها گام مؤثر و شاید به تعبیر بسیاری از متخصصان روان‌شناسی بالینی تا ۵۰ درصد به روند درمان کمک می‌کند، بنابراین اهمیت و ضرورت این پژوهش به نحو جدی احساس شد.

حجم نمونه پژوهش ۲۷۵ نفر دانش‌آموز مقطع متوسطه شهر تهران بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. از این بین ۱۳۳۱ نفر پسر و ۱۴۴ نفر دختر بودند. دامنه سنی آزمودنی‌های انتخاب‌شده بین ۱۴ تا ۱۹ سال میانگین $M=15/9$ و انحراف استاندارد $SD=0/98$ بود. با اجرای پرسش‌نامه ۱۱۶ سؤالی محقق ساخته در مدارس متوسطه شهر تهران که به ۵ منطقه (شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز) تقسیم شده بود به نتایج مندرج در پژوهش دست‌یافته شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها کلیه اطلاعات با روش SPSS به تحلیل پرداخته شد.

یافته‌ها

فرضیه اول- بین دانش‌آموزان پسر و دختر از لحاظ آسیب‌های رفتاری-اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد؟ یافته‌های پژوهش حاضر با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی و آزمون نتایج ذیل که بر اساس جداولی آمده است که مورد تحلیل و بررسی و نتیجه‌گیری قرار گرفت. برای آزمون این فرضیه از روش آماری t برای گروه‌های مستقل استفاده شد که در جدول شماره ۱ ارایه شده است.

جدول شماره ۱. میانگین و انحراف استاندارد آسیب‌های رفتاری اجتماعی در دو جنس

جنس	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
پسر	۲۹	۱۸/۹۸	۴/۷۶	۲۷۲	۰/۰۱
دختر	۱۹/۵	۱۴/۱۵			

همان‌گونه که در جدول شماره ۳ آمده است میزان t محاسبه‌شده با درجه آزادی $fd=273$ برابر با $4/74$ است که این مقدار از t لحاظ آماری در سطح $0/01$ معنادار می‌باشد ($p < 0/01$).

بنابراین فرضیه صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیقی ما تأیید می‌شود؛ یعنی بین دانش‌آموزان دختر و پسر از لحاظ آسیب‌های رفتاری-اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به جدول آسیب‌های مذکور در پسران بیشتر از دختران است.

۱۲. براساس و استناد پیشینه آمار آسیب‌ها در وزارت آموزش و پرورش.

فرضیه دوم- بین دانش‌آموزان قوی، متوسط و ضعیف از لحاظ تحصیلی در آسیب‌های رفتاری- اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد؟ برای آزمون این فرضیه از روش آماری تحلیل و واریانس یک طرفه استفاده شد که در جدول شماره ۳ میانگین و انحراف استاندارد آسیب‌های مذکور به تفکیک گروه‌های تحصیلی آمده است.

جدول شماره ۲. میانگین و انحراف استاندارد آسیب‌ها به تفکیک گروه‌های تحصیلی

گروه	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
قوی	۱۹/۴۷	۱۶/۹۷	۹۱
متوسط	۲۵/۴۷	۱۶/۶۴	۱۶۱
ضعیف	۳۱/۱۷۶	۱۷/۳۳	۲۳
کل	۲۳/۹۶	۱۷/۱۲	۲۷۵

مقدار f محاسبه شده با درجه آزادی $df=2$ برابر با $6/12$ می‌باشد که این مقدار از F ، لحاظ آماری در سطح $0/01$ معنادار است ($P < 0/01$). بنابراین فرضیه صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیقی ما مورد تأیید قرار می‌گیرد. یعنی بین گروه‌های تحصیلی قوی، متوسط و ضعیف از لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس

گروه‌ها	درجه آزادی	F	سطح معناداری
واریانس بین گروهی	۲	۵۷۳۴۵۹	
واریانس درون گروهی	۲۷۲	۷۵۷۱۸/۰۵	۰/۰۱
کل	۲۷۴	۷۹۱۷۷/۶۳	

نتایج آزمون توکی برای مقایسه میانگین آسیب‌های رفتارهای اجتماعی در سه گروه تحصیلی قوی، متوسط و ضعیف در جدول شماره ۴ ارائه شده است. همان گونه که در جدول مشاهده می‌شود، بین دو گروه تحصیلی متوسط و ضعیف تفاوتی وجود ندارد، اما میزان آسیب گروه قوی به‌طور معنی‌داری از گروه ضعیف و متوسط کمتر می‌باشد.

جدول شماره ۴. نتایج آزمون تعقیبی توکی

گروه‌ها	تفاوت میانگین‌ها	معناداری
قوی	-۱۲/۳	۰/۰۱
متوسط	-۶	۰/۰۵

متوسط	ضعیف	-۶/۲۹	۰/۰۲۴
-------	------	-------	-------

فرضیه ۳- بین آسیب فرار از خانه و روابط با جنس مخالف در بین دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد؟ برای آزمون این فرضیه از روش همبستگی پیرسون استفاده شد، میزان همبستگی برابر با $r=0/016$ می‌باشد که از نظر آماری در سطح $0/01$ معنادار است ($p<0/01$). بنابراین فرض صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیقی‌ها تأیید می‌شود.

جدول شماره ۵. همبستگی بین فرار و رابطه با جنس مخالف

شاخص	مقدار
همبستگی	۰/۱۶
سطح معناداری	۰/۱
تعداد	۲۷۵

فرضیه ۴- بین مصرف مواد (سیگار، مواد مخدر، مشروبات الکلی و ...) و رابطه با جنس مخالف رابطه وجود دارد؟ برای آزمون این فرضیه نیز از روش همبستگی پیرسون استفاده شده است که برابر با $r=0/26$ می‌باشد که این میزان را همبستگی از نظر آماری در سطح $0/01$ معنادار است ($p<0/01$). بنابراین فرضیه صفر رد می‌شود و فرضیه تحقیقی تأیید می‌شود. یعنی بین مصرف مواد و رابطه با جنس مخالف همبستگی معنادار است.

شاخص	مقدار
همبستگی	۰/۲۶
سطح معناداری	۰/۰۱
تعداد	۲۷۵

ب- سؤالات تحقیقی:

مهم‌ترین هدف دانش‌آموزان از برقراری رابطه با جنس مخالف چیست؟
برای پاسخگویی به این سؤال تحقیقی از روش آماری خی دو (χ^2) استفاده شده است.

جدول شماره ۶. فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار هر یک با دلیل برقراری رابطه

طبقات	فراوانی مشاهده	درصد
کنجکاوی	۲۲	۰/۰۱۶/۲۹
دوستی ساده	۵۰	۰/۰۳۷/۰۳
دریافت محبت	۱۵	۰/۰۱۱/۱۱
شناخت برای ازدواج	۱۱	۰/۰۸/۱۴

بررسی مقایسه‌ای آسیب‌شناسی رفتاری اجتماعی دانش‌آموزان ...

۸		
تفریح	۲۱	۰/۰۱۵/۵۵
خوش‌گذرانی	۱۱	۰/۰۸/۱۴
سایر موارد	۵	۰/۰۳/۷۰
کل	۱۳۵	-
$p < ۰/۰۱$	$df = ۶$	$\chi^2 = ۶۸/۱۰$

نتایج آزمون خبی دو محاسبه‌شده با درجه آزادی $df = ۶$ برابر با $\chi^2 = ۶۸/۱۰$ می‌باشد که در سطح $۰/۰۱$ معنادار است ($p < ۰/۰۱$) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهم‌ترین هدف دانش‌آموزان از برقراری ارتباط با جنس مخالف دوستی ساده می‌باشد.

سؤال ۲- از نظر دانش‌آموزان مهم‌ترین علت فرار دانش‌آموزان از خانه چیست؟ برای پاسخگویی به این سؤال از آزمون خبی دو (χ^2) استفاده شده است.

جدول شماره ۷. فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار دلایل فرار از خانه

طبقات	فراوانی مشاهده‌شده	درصد
سخت‌گیری والدین عدم درک من	۲۳	۰/۰۳۸/۹۸
جدایی یا اختلاف والدین	۲	۰/۰۳/۳۸
فشار از جانب خواهران و برادران	۷	۰/۰۱۱/۸۶
تشویق دوستان	۷	۰/۰۱۱/۸۶
رابطه با جنس مخالف	۱۸	۰/۰۳۰/۵۰
مشکلات روحی و عاطفی	۱	۰/۰۱/۶۹
مشکلات و درگیری در مدرسه	۱	۰/۰۱/۶۹
کل	۵۹	۱۰۰
$p < ۰/۰۱$	$df = ۶$	$\chi^2 = ۵۴/۵$

میزان خبی ۲ محاسبه‌شده با درجه آزادی ۶ برابر با $۵۴/۵$ می‌باشد که از نظر آماری در سطح $۰/۰۱$ معنادار می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهم‌ترین علت فرار از خانه دانش‌آموزان سخت‌گیری و عدم درک والدین پس از آن رابطه با جنس مخالف می‌باشد.

سؤال ۳- از نظر دانش‌آموزان مهم‌ترین عواملی که باعث می‌شود مصرف مواد برای اولین بار در بین دانش‌آموزان شیوع پیدا کند چیست؟ برای پاسخ به سؤال سه از آزمون خبی دو (χ^2) استفاده شده است.

جدول شماره ۸. فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار هر یک از دلایل مصرف مواد

موضوع	فراوانی مشاهده‌شده	درصد
-------	--------------------	------

۰/۰۳۳/۳۳	۲۵	کنجکاوی
۰/۰۱۳/۳۳	۱۰	اصرار دوستان
۰/۰۹/۳۳	۷	ناراحتی و بیماری جسمی
۰/۰۸	۶	ناراحتی روحی
۰/۰۲۴	۱۸	احساس بزرگ شدن
۰/۰۲/۶۶	۲	تقلید از دیگران
۰/۰۹/۳۳	۷	سایر موارد
-	۷۵	کل
$\chi^2 = ۶$	$df = ۶$	$p < ۰/۰۱$

میزان χ^2 دو محاسبه شد با درجه آزادی $df=۶$ برابر با $\chi^2 = ۳۵/۷۸$ می‌باشد که در سطح $۰/۰۱$ معنادار است ($p < ۰/۰۱$) بنابراین مهمترین عامل مصرف مواد کنجکاوی و پس از آن احساس بزرگ شدن بوده است. فرضیه ۵- بین پرخاشگری و خشونت و ضرب و جرح و مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد؟ برای پاسخ از همبستگی پیرسون استفاده شده است این همبستگی برابر با ($r = ۰/۰۳۲$) می‌باشد که از لحاظ آماری در سطح $۰/۰۱$ معنادار است. ($p < ۰/۰۱$) بنابراین، فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیقی ما تأیید می‌شود.

جدول شماره ۹. رابطه پرخاشگری و مصرف مواد

مقدار	شاخص
۰/۰۳۲	همبستگی
۰/۰۱	سطح معناداری
۲۷۵	تعداد

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی در پژوهش حاضر بررسی مقایسه‌ی از نظر آسیب‌های رفتاری- اجتماعی دانش‌آموزان و جنسیت و مناطق مدارس تهران بوده است که مورد توجه قرار می‌گیرد.

نتایج به دست آمده در پژوهش آسیب‌شناسی رفتاری- اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه تهران، تفاوت معنادار بین دانش‌آموزان دختر و پسر از نظر آسیب‌های رفتاری- اجتماعی وجود دارد و آسیب‌های رفتاری اجتماعی در پسران بیشتر از دختران است. از نظر وضعیت تحصیلی بین گروه‌های قوی، متوسط و ضعیف تفاوت معنادار است. بین آسیب فرار از منزل و مدرسه با رابطه با جنس مخالف رابطه وجود دارد. همچنین بین مصرف مواد (اعتیاد و شرب

خمر و ...) و جنس مخالف رابطه وجود دارد. همین‌طور بین پرخاشگری و مصرف مواد و خودکشی و فرار نیز رابطه وجود داشت. پژوهش‌های حاضر با تحقیقات ماسن، ۱۹۹۹، واحدی و همکاران، ۱۳۸۰، همخوانی دارد. مهمترین هدف دانش‌آموزان از رابطه با جنس مخالف ابتدا دوستی ساده و پس از آن کنجکاوی و بعد از آن تفریح و دریافت محبت بوده است. علت فرار از خانه سخت‌گیری والدین و رابطه به جنس مخالف ذکر شده است، همچنین از نظر دانش‌آموزان مهمترین عوامل مصرف مواد برای اولین بار کنجکاوی و پس از آن احساس بزرگ شدن بیان شده است. پژوهش حاضر با تحقیقات منظمی تبار، ۱۳۸۱ و ساراسون، ۲۰۰۰ و بوئر ۲۰۰۳ هماهنگ و همسو است. پیشنهاد می‌شود این پژوهش در زمینه‌های مختلف آسیب‌شناسی انجام گیرد و سطوح مختلف در سنوات مختلف و در سطح ملی پژوهش عملی گردد. مراتب جهت برنامه‌ریزی آینده به مسئولان نظام جمهوری اسلامی و تعلیم و تربیت منعکس شود. در هر سال تحصیلی این پژوهش مرتب انجام شود. مقایسه‌ای بین دانش‌آموزان ایرانی با دانش‌آموزان سایر کشورهای دنیا انجام شود. راه‌کارهای عملی برای پیشگیری و حل مشکلات از پژوهشگران مربوط مد نظر قرار گیرد. آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم به دانش‌آموزان و اولیاء مدرسه و منزل عملی گردد. آموزش‌های غیرمستقیم و مستقیم می‌داند بخشی از آسیب‌ها را تقلیل دهد. رسانه‌های صوتی و تصویری می‌توانند با ایجاد برنامه‌های متناسب به حل مشکل کمک کنند. مراکز و مراجع درون سازمانی و برون‌سازمانی با ایجاد بسترهای مناسب برای اوقات فراغت می‌توانند با آموزش مستقیم و غیرمستقیم مهارت‌های فردی، اجتماعی و زندگی به دانش‌آموزان و خانواده‌های آنان کمک کنند. شناساندن مشکلات و هشدار از عواقب خطرناک آسیب‌ها، هشدارهای امنیتی توسط مسئولان ناجا برای دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها جهت تقلیل آسیب‌ها مؤثر است. هرچند پژوهش حاضر با محدودیت در اجرای آن در مدارس رو به رو بوده ولی برای شناخت آسیب‌ها راهی جز سنجش وضعیت دانش‌آموز نداریم. در یک جمع‌بندی می‌توان گفت شناخت آسیب‌ها ما را در حمایت و کمک به دانش‌آموز برای رشد و بالندگی و سلامت و بهداشت روان یاری‌رسان خواهد بود.

منابع

- احدی، حسن و جمهری، فرهاد، (۱۳۸۰). روان‌شناسی رشد، انتشارات پردیس.
- احدی، حسن و محسنی، نیکچهر، (۱۳۸۰). روان‌شناسی رشد، انتشارات پردیس.
- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات، تهران، انتشارات سمت.
- ارزشیابی چند شخصیتی مینوسوتا، (۱۳۸۰). انتشارات هوش آزمای نوین.
- انجمن روان‌پزشکی آمریکا، DSM-IV-TR، ترجمه‌ی محمدرضا نیکخو و هامایاک آوادیس یانس (۱۳۸۱). تهران، انتشارات سخن.
- ایزاک، استفان، راهنمای تحقیق و ارزشیابی در روان‌شناسی و علوم تربیتی، ترجمه‌ی علی دلاور (۱۳۸۴). تهران، انتشارات ارسباران.
- دادستان، پریخ (۱۳۸۷). روان‌شناسی مرضی تحولی، انتشارات سمت، تهران، چ ۷.
- دلاور، علی (۱۳۸۴). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران، انتشارات ویرایش.
- دورکیم، امیل، خودکشی، ترجمه نادر سالرزاده، (۱۳۸۹). انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- ستوده، هدایت ... (۱۳۸۴). آسیب‌شناسی اجتماعی؛ تهران: آوای نور؛ چ ۱۴.
- سیف، علی‌اکبر، (۱۳۷۹). تغییر رفتار و رفتاردرمانی؛ تهران: دوران؛ چ ۴.
- ساراسون، روان‌شناسی مرضی (۱۳۸۰). ترجمه نجاریان و همکاران، انتشارات رشد.
- سنجش کنترل خشم (۱۳۸۰). انتشارات هوش آزمای نوین. تهران.
- سیف، مریم و نادری، عزت‌الله (۱۳۷۰). اختلالات رفتاری کودکان و اصلاح و ترسیم آن، انتشارات بدر.
- صدیق، رحمت ... (۱۳۸۷) آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات سمت. چ ۳.
- شاملو، سعید (۱۳۷۳). آسیب‌شناسی روانی، انتشارات رشد. تهران.
- خوشابی، کتابیون و همکاران، (۱۳۸۶). مقاله علمی- پژوهشی با عنوان؛ نقش عوامل سرشتی در کودکان مبتلا به بیش‌فعالی و کمبود توجه، تهران.
- عیسی مراد، ابوالقاسم (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی روانی- اجتماعی دانش‌آموزان، انتشارات رشد فرهنگ، چ ۲، تهران.
- عیسی مراد، ابوالقاسم (۱۳۹۴). دانش‌آموز شناسی، انتشارات منادی تربیت. تهران.
- فرجاد، محمدحسین (۱۳۷۷). مشکلات و اختلالات روانی- رفتاری خانواده، تهران، انتشارات بدر.
- فرجاد، محمدحسین (۱۳۷۱). آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات، انتشارات بدر.
- کاپلان، خلاصه روان‌پزشکی و علوم رفتاری، ترجمه پورافکاری، نصرت ... (۱۳۷۵). انتشارات شهرآب.
- کرک، هاوتون، کیس و کلارک، رفتار درمانی شناختی، ترجمه‌ی حبیب‌الله قاسم‌زاده، (۱۳۸۳). تهران، انتشارات ارجمند.
- کرگه آبادی، (۱۳۸۲). مقالات اینترنتی در حوزه آسیب‌شناسی. تهران.
- کشکولی، غضنفر (۱۳۸۱). بررسی همه‌گیر شناسی اختلالات رفتاری- اجتماعی دانش‌آموزان.
- لطف آبادی، حسین (۱۳۸۰). زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی رشد نوجوانان و جوانان؛ تهران: سازمان ملی جوانان.

ماسن، روان‌شناسی رشد، ترجمه‌ی مهشید یاسایی، (۱۳۷۰). انتشارات مرکز. محمدی، آنتاش (۱۳۸۰). شیوع اختلالات رفتاری مدارس. تهران. منظمی تبار، محمود، (۱۳۸۲). ارزیابی پرخاشگری در جامعه آمریکا. تهران. هالجین، ریچارد پی و ویتبورن، سوزان کراس، آسیب‌شناسی روانی، براساس DSM-۵ (۱۳۹۴). ترجمه‌ی یحیی سیدمحمدی، تهران، انتشارات روان. هیلگارد، ریتا. ا. اتکینسون، ریچارد. س اتکینسون، ارنست، زمینه روان‌شناسی. ترجمه جمعی از مؤلفان، (۱۳۷۵). زیر نظر محمدتقی براهینی، انتشارات رشد.

Abnormal psychotherapy: clinical Perspectives of psychological Disorders, DSM-۵ updat (۲۰۱۴).

American Journal of psychotherapy. (۱۹۹۰). Vol. ۴۴, issue ۳.

American psychiatric Association (APA). (۲۰۰۰). Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders (۴th.ed). text Revision (Dsm-IV-TR). Washing ton, D.C.

Dunham Jack. (۱۹۹۲). Stress. Seconedition.

[http://: www. Ronginkaman. Com](http://www.Ronginkaman.Com).

Santrock.J.W. (۲۰۰۱). Adolescence, newyork: MCGraw-Hill.۳۶ companies.

Wics-Nelson Rw, Israel A. C (۲۰۰۳) Behavior disorers of childhood. NJ: upper sadleRever.

Kaplan and sadocks. (۲۰۰۰). Comprehensive textbook of psychiatry seventh. Edition.

Zimbardo, Philip. (۲۰۰۴). Amercan psychological Association Washington.